

Klaudija Sedar

Prvi prekmurski časopis

V današnjem času je prebiranje časopisja že prav poseben in utečen ritual ter skorajda obvezna manira sodobnega človeka, toda v preteklosti ta medij ni bil stalen spremljevalec ljudskih množic.

Prvi javni medij, namenjen Slovincem v širšem prekmursko-porabskem prostoru, je bil časopis *Prijátel*, ki je izhajal v letih od 1875 do 1879 v Budimpešti, v Franklin-tivaristve náosztavi. Prvi dve leti je izhajal kot mesečnik s podnaslovom **Znanoszt razserjüvájöcse mészecsne novine**, od leta 1877 naprej kot polmesečnik (1. in 15. v mesecu) in takrat se je urednik Imre Agustič odločil tudi za spremembo podnaslova v **Znanost razšerjüvájöcse slovenske novine**, kar pomeni, da je madžarski črkopis nadomestil z gajico.

Prijátel je ponujal raznoliko vsebino, katera naj bi z vsebinsko in žanrsko ponudbo zadovoljevala različne potrebe bralskega kroga in vse sloje prebivalstva (od dni narjev in kmetov, ki so predstavljali večino pa do redkih izobražencev). Vsebine je ponujal skozi **5 stalnih rubrik**:

- *Országosko szpráviscse/Pregléd* (Državni zbor/Pregled) – notranjepolitične teme, mesečni pregled političnega dogajanja, zlasti v ogrskem državnem zboru;
- *Zvönszki dugoványi* (Zunanji dogodki) – novice mednarodne politike;
- *Prepovedávka* (Pripovedka) – leposlovni prispevki v obliki kratkih zgodb, pravljic, pripovedk oziroma črtic, pesmi;
- *Razlocsne glászi* (Različne novice)- poročevalna besedila oziroma vesti o dogodkih v bližnjih in daljnih krajih;
- *Mali vért* (Majhen gospodar) – aktualne kmetijske novice in nasveti o dobrem gospodarjenju ter donosnem kmetovanju.

Poleg stalnih rubrik je urednik Agustič uvajal tudi priložnostne oziroma občasne rubrike, in sicer poučne v obliki poljudnostrokovnih člankov, uvodnike, nagovore, portrete, dopise bralcev, v zadnjih dveh letnikih pa je za večjo razgibanost časopisa dodal še rubriko razvedrilne narave *Kratkočasnik*.

Najsi je bilo izdajanje časopisa povezano s političnimi ambicijami Agustiča ali pa, kar je verjetneje, ljudstvu vstopnica do dviga narodne zavesti in bralne kulture, je dejstvo, da je bila zasnova, urejanje in pisanje časopisa v maternem jeziku sredi meščanskega okolja v madžarski prestolnici zelo odločna in drzna poteza Agustiča, ki je v luči osebnega doživljanja sveta okrog sebe in življenja svojih rojakov prizadevno stremel h kulturnemu in materialnemu napredku svojih rojakov v drugi polovici 19. stoletja. Do danes se je ohranilo oz. je v razvidu le nekaj številčk časopisa, a je kljub temu iz tega opazen njegov velik pomen, ki ga je imel v času izhajanja, saj predstavlja razvoj prekmurskega tiska v posvetno smer, poleg tega je prvi publicistični poskus za funkcijskozvrstno širjenje prekmurskega jezika. Ohranjeni izvodi so tudi digitalizirani in shranjeni na Digitalni knjižnici Slovenije (dLib.si).

Časopis *Prijátel* je kot digitalna zbirka predstavljen tudi na regijskem spletnem portalu *Kamra*, ki združuje digitalizirane vsebine s področja domoznanstva v knjižnicah in drugih lokalnih kulturnih ustanovah.

Literatura:

Ulčnik, N. (2009). *Začetki prekmurskega časopisja: besedje Agustičevega časopisa Prijátel*. V Mariboru: Filozofska fakulteta, Mednarodna založba Oddelka za slovanske jezike in književnosti.

Sedar, K. (2015): *Prijátel: prvi prekmurski časopis (1875-1879): 140 let [razstava s katalogom ob 140-letnici izhajanja časopisa]*. Murska Sobota: Pokrajinska in študijska knjižnica.

Buda-Pest, 1876.

Drügo leto.

Szobota, I. Szvecsén.

PRIJÁTEL.

Znanost razserjüvájöcse mészecsne novine.

Naprépláce cëna :

Na strnyek leto 90 kr.

Broj 1.

Naprépláce pénez i novine szlisajöcse písma szo na imé rédítela v-Buda-Pest „országház“ poszlane.

1876.

Veszélo nóvo leto !

Nóvo leto pozdrávlem te' ?
 Printe brátye kupico,
 Kak sze sika po návadi,
 Pijmo vszém na zdravico.
 Bo'zna lêta velko breme!
 Nepresztrano nász te'zi . . .
 Naj sze szpuni szrcá 'zela
 Vszákom' v-tom nóvom leti.

Szilji cëna naj bo velka —
 Tô vértom na veszeljé.
 Nájdi szí fál krüh szíromák,
 Vém za vszákoga raszté.
 Ka sze odá naj má cëno,
 Në pri tom ka sze küpi . . .
 Naj sze szpuni szrcá 'zela
 Vszákom' v-tom nóvom leti.

Dobro cëno naj má teocsics —
 Záto boj bogat meszár:
 Növi mertük tak obrácsaj,
 Ka drügomi nede kvár.
 Lén, konopso obüilen pôv
 Naj dá delo trlji, svélji . . .
 Naj sze szpuni szrcá 'zela
 Vszákom' v-tom nóvom leti.

Dácsoterjás ne poznam te'! —
 Vrsáj pénez mé' vszaki,
 Ka csi grábis, raszipás
 Naj sze pozna namali.
 Odhájj dalecs küga, szmrt,
 Nescesemo váj poznati . . .
 Naj sze szpuni szrcá 'zela
 Vszákom' v-tom nóvom leti.

Bojdi postüven vrácsitel,
 Naj te' li nenücamo.
 Kak vu broji tak vu môcsi
 Naj sze povno'zi lüszto.
 Naj szo zdecov sóle pune,
 Ki szo jáko pasesliví . . .
 Naj sze szpuni szrcá 'zela
 Vszákom' v-tom nóvom leti.

'Zaloszt, nyefka ino szvajba
 Naj nam 'zivot ne britki.
 Trplivoszt, jedinoszt i tak
 Mir naj bode na szvétí . . .
 Szkrblivoszt odiraj márnoszt — —
 Trostajmo sze bogsemi . . .
 Naj sze szpuni szrcá 'zela
 Vszákom' v tom nóvom leti.

Csi pa gláva puna miszel —
 Ki bi steo zameríti?
 Vcsászi — vcsászi — kak sze sika —
 Csi sze veszeljé zglászi.
 Záto vancar, grozje presar,
 Z-vinom lagve na tocsi . . .
 Naj sze szpuni szrcá 'zela
 Vszákom' v-tom nóvom leti.

Naj szo vörne mláde 'zene,
 Náj'te mó'ze devojke, —
 Boter z-botrov na botrine
 Naj noszita vrtanke.
 Tori sze blá'zensztvo povszéd:
 Szíromáki, bogáci . . .
 Naj sze szpuni szrcá 'zela,
 Vszákom' v-tom nóvom leti.

Escse e'n pun pehár! Nakój?
 Cslovecsánsztvo, pravico!
 Na kreposzt i prijátelinoszt —
 Naj vszákomi sznaj'znoszt boi
 Naj tak szija povszéd szunce,
 Bojmo vszi zadovolní:
 Tak sze szpuni szrcá 'zela
 Csi 'zivémo v-radoszti.

a. i.

Tri mészecsze 'zitek je króto krátko vrémen.

Toliko je sztar „Prijátel.“

V etom krátkom vrémeni „Prijátel“ bivoszt sz-ojo za szlovene za neognyeno potrebcisino pokázo. Vnógim je volo pribüdo na stenyé; ki szo dotega máo komaj nekaj zacsilüi vu domovini i na szvétí napréprijájöcse prigodbe, pril-ka sze nyim z-tém odprla od vszakojacsckoga zgodjénja vecs i vecs zazvediti; pôleg toga në pozábleno biló szpoznávati vsze ono, ka sze na vcsenyé i na raszveszelnyé za nájbögsze szka'zúvalo. Na kráci: „Prijátel“ a setüvanye je biló zadovoliti